

Balla Tibor,¹ Padányi József²

Műszaki kiválóságok: Hárosy (Haszala) Teofil vezérőrnagy

Engineer Geniuses: Teofil Hárosy

A műszaki katonák felkészültsége, elkötelezettsége és nyitottsága az új iránt koroktól és rendszerektől függetlenül ismert és elismert. A harctéren és a békében mutatott teljesítményüket a magyar hadtörténelem dicső fejezeteiben lejegyezték, így az az érdeklődők számára elérhető. Ezzel együtt úgy ítéltük meg, hogy ezt a szellemiséget érdemes egy-egy kiváló műszaki katona életén keresztül is bemutatni, felvillantva a feladatokat, a kihívásokat és az azokra adott szakmai és emberi válaszokat. Nem célunk új hősöket kreálni, igyekszünk objektív és szakmailag is izgalmas személyiségeket prezentálni. Meggyőződésünk, hogy Hárosy Teofil ilyen személyiség.

Kulcsszavak: műszaki, parancsnok, kiválóság, hadtörténelem

Engineer soldiers' preparedness, alignment and openness towards innovation are well known and acknowledged irrespectively of ages and regimes. Persons showing an interest in their achievement displayed on the battlefield and peacetime are shown in the chapters of the Hungarian military history. We think, that it is worth demonstrating this intellectuality through distinguished engineer soldiers, highlighting the tasks, challenges and their professional and humane answers. It is not our goal to create new heroes; we just try to introduce objective and exciting personalities.

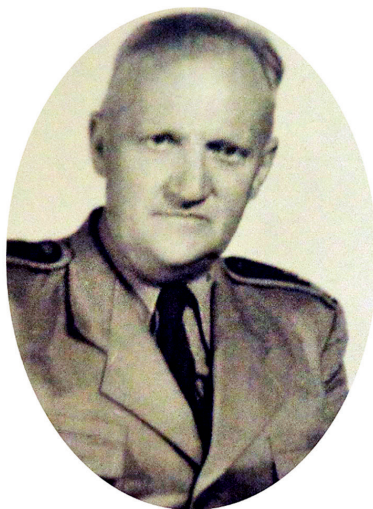
Keywords: engineer, commander, excellence, military history

¹ Kutatóprofesszor, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, e-mail: balla.tibor@uni-nke.hu

² Egyetemi tanár, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, e-mail: padanyi.jozsef@uni-nke.hu

Bevezetés

Haszala Teofil 1893. december 8-án született az akkori Pozsony vármegyében található Cajla településen,³ Haszala Alajos községi jegyző (1922-ben hunyt el Bazinban) és Dobesch Anna (1942-ben halt meg Pozsonyban) gyermekeként. Egyetlen lánytestvére, Haszala Ilona 1896-ban érkezett meg a római katolikus vallású családba. Teofil 1919. szeptember 27-én vette feleségül Kopriva Hedviget (1892–1981). 1920-ban megszületett Hedvig nevű lányuk, aki a tanítói pályát választotta élethivatásként. A kiváló katona eredeti családnevét 1934-ben magyarosította Hárosyra, mivel ez akkoriban egyfajta elvárás volt a Magyar Királyi Honvédségben szolgáló törzstisztekkel szemben.⁴

1. ábra: Hárosy Teofil ezredes az 1950-es évek elején

Forrás: HL AKVI 1893/601

Katonai pályafutása

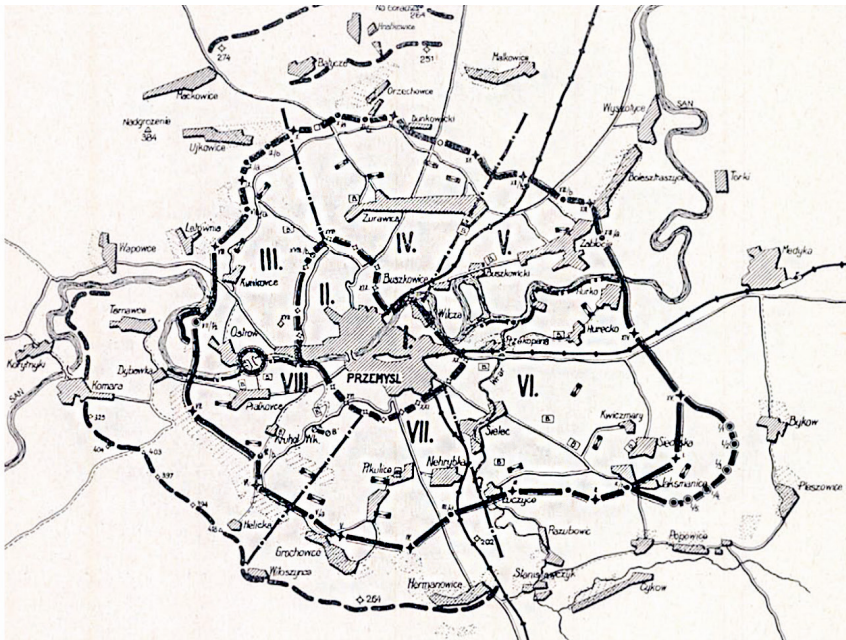
Haszala Teofil 1902–1908 között öt gimnáziumi osztályt járt ki Nagyszombatban,⁵ majd 1908–1911 között a soproni Magyar Királyi Honvéd Főreáliskolát, 1911–1914 között pedig Mödlingben a Császári és Királyi Katonai Műszaki Akadémiát végezte el jó összeredménnyel. Az iskolapadból rögtön az éppen akkor kitört első világháború orosz hadszínterére került. 1914. augusztus 1-jén frissen felavatott hadnagyként a komáromi kiegészítésű császári és királyi 5. árkászszázalaj kötelékébe osztották be, ahol az 1/5. árkászszázad szakaszparancsnoka lett,

³ 1947-ben Bazin településhez csatolták, ma annak városrésze. Lásd: www.c3.hu/~magyarnyelv/06-4/kissl.pdf

⁴ Névmagyarosítások 1934: 22.

⁵ Érdekességként megemlíjtjük, hogy a későbbi kiváló hadmérnök a gimnáziumban nem jeleskedett sem a matematika (mennyiségtan), sem a rajzoló geometria területén. Osztályzatai azt mutatják, hogy nem tartozott a gimnázium legjobb tanulóinak közé.

és az Osztrák–Magyar Monarchia legjelentősebb erődrendszerében, Przemyslben hasznosíthatta korábban megszerzett szakmai tudását. Az erődrendszerben 1914 októberétől két orosz ostromot is átélt, és részt vett a különféle erődítési munkálatokban.

2. ábra: Przemysl védelmi rendszere

Forrás: JACOBI 1938: 247

Hárosy egyik írásában részletekbe menően mutatja be a védelmi rendszer lényegét adó műszaki erődítési munkákat. Kiemeli az aktív védelem, az egymást kiegészítő műszaki akadályok rendszerének és azok folyamatos tűz alatt tartásának fontosságát. A kegyetlen ostrom részletei mellett azt is megtudjuk, hogy a katonáival sorsközösséget vállaló fiatal hadnagy a tiszti étkezde helyett az utászok menázsiját választotta, de arra is volt példa, hogy saját fizetésével csendesítette le a helyi parasztokat, akik panaszkodtak az élelmiszer-tartalékok elvétele miatt.⁶ Katonáival olyan feladatokban vett részt, mint robbantás, aknatelepítés, erdőirtás, drótkadályok telepítése, hídépítés, erődrezsűk gyeptéglázása és álcázás.

A körülzárt várat a védők (az élelmiszerkészletek elfogyása és az utolsó sikertelen kitörési kísérlet után) végül 1915. március 22-én adták át az ostromló orosz csapatoknak. A 120 ezer fős védősereg többi tisztjével és katonájával együtt Haszala hadnagy is orosz hadifogságba esett, majd Turkesztánban sínylődött egészen 1918. március 25-ig, amikor a központi hatalmak és Szovjet-Oroszország között Breszt-Litovszkban megkötött békeszerződés eredményeként hazatérhetett Magyarországra. Időközben, 1915. május 1-jén főhadnaggyá nevezték ki.⁷

⁶ JACOBI 1938: 252.

⁷ HL AKVI 1893/601.

A világegés utolsó évében, 1918. június 15-től október 17-ig az olasz hadszíntéren harcolt a császári és királyi 3/39. árkászszázad szakaszparancsnokaként a Hétközség-fennsíkon és a Brenta völgyében.

1918. október 19-től, a Károlyi Mihály nevével fémjelzett köztársaság időszakában a komáromi árkáspótkeretnél szolgált tovább, 1919. május 1-jétől augusztus 1-jéig pedig a Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében teljesített szolgálatot. Megszervezte a komáromi 8. árkászszázadot, majd annak parancsnokaként harcolt a cseh és a román csapatok ellen. Részt vett a felvidéki harcokban Érsekújvár környékén, valamint a Tokajnál végrehajtott Tisza-átkelésben. 1919 augusztusában és szeptemberében a komáromi árkáspótkeretnél tevékenykedett, aztán október 21-től a Nemzeti Hadsereg kaposvári árkásszázalójában szolgált zászlóaljsegédtisztként. 1921 márciusa és júniusa között a hajmáskéri alantós tiszt tanfolyamot végezte, júniustól pedig a felsőgallai kőfúró tanfolyam parancsnoka volt.

Az első világháború után

1921. szeptember 1-jén léptették elő századossá. Ekkortól 1923 szeptemberéig a Budapesti Műszaki Egyetemre járt, ahol általános mérnöki diplomát szerzett. 1923. szeptember 1-jétől 11 éven át a Ludovika Akadémia mennyiségtan- és felsőbbmennyiségtan-, majd épületszerkezettan-tanáráként vett részt a jövő honvédtisztjeinek oktatásában és nevelésében. Tanári munkája mellett 1928–29-ben még segédtisztként is dolgozott a műszaki csoportparancsnokságnál.⁸ Alkotóenergiáját mutatja, hogy a Ludovika szabályzatainak (mennyiségtan, mechanika, fizika, kémia, kémiai technológia, tüzérlövésstan, honvédségi közigazgatási szolgálat, jogismeretek, valamint katonai egészségügyi ismeretek) megalkotására kiírt pályázaton is elindult, benyújtott pályaművét pedig elfogadták és díjazták. Ahogy az eredményhirdetésen fogalmaztak: „Az elfogadott mű tiszteletdíjának 20 százalékában részesitem Haszala Teofil m. kir. főelőadónak, a bizottság által kiválónak minősített 365. számú pályaművét.”⁹

1929-es előjárói jellemzésében az alábbiak olvashatók:

„Csendes alaptermészetű, de víg kedélyű. Nagyon szerény, nyugodt vérmérséklettel. Igen jó szellemi képességgel és gyors felfogással. Nagy általános tudás mellett, mint tanár igen nagy munkakedvet tanúsít, szakmájában ismereteit állandóan bővíti. Tanítványai állandóan igen szép eredményeket mutatnak fel. A harcszabályzatokat és harcászati elveket jól ismeri, azokat helyesen alkalmazza. Elhatározásai a helyzetnek megfelelőek. Mint előjáró következetes, alárendeltjeit jóindulattal párosult szigorral kezeli, róluk gondoskodik. Mint alárendelt, kötelességtudó, szolgálatkész, fegyelmezett. Igen jó modorú, kedvelt bajtárs, ki jó társaságban forog. Mint tanár kiválóan megfelelt. Mint segédtiszt megfelelő. Katonai értéke: igen jó.”¹⁰

⁸ HL AKVI 1893/601.

⁹ M. kir. honvédelmi miniszter 1932: 6.

¹⁰ HL AKVI 1893/601.

1934-ben honvéd törzstiszti tanfolyamot végzett a budapesti Albert laktanyában, igen jó eredménnyel. Az év szeptemberétől a budapesti Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézet utász szakelőadójaként kamatoztatta addig megszerzett tudását, és műszaki zárással, majd erődítéssel foglalkozott, miközben őrnaggyá nevezték ki. 1936-ban hadiműszaki törzskari tanfolyamot végzett a budapesti Haditechnikai Intézetben, kiváló eredménnyel.¹¹

1937. november 1-jén hadiműszaki törzskari alezredessé nevezték ki beosztásában. 1939. november 1-jétől az újonnan létrehozott Erődítési Parancsnokság tervezési osztályának vezetőjeként tevékenykedett. 1937 és 1940 között öt alkalommal látogatott Németországba erődítések tanulmányozása céljából. 1941. október 27-én a Budapesti Mérnöki Kamara tagjai közé fogadta.¹²

3. ábra: Hárosy Teofil alezredes 1938-ban

Forrás: JACOBI 1938: 544

A második világháborúban

1941. november 1-jén hadiműszaki törzskari ezredessé, egyúttal az Erődítési Parancsnokság parancsnokává nevezték ki. A második világháború idején frontszolgálatot csak 1943 őszétől és csupán akkor teljesített, amikor az általa vezetett parancsnokság éppen hadműveleti területen működött. Példának okáért az Árpád-vonal építésének egyik irányítója volt a Keleti-Kárpátokban. A védelmi rendszer létrehozását a német vezérkar szorgalmazta, a Honvéd Vezérkar pedig a tárgyalások után szinte azonnal hozzáfogott a védelmi feladatok megszervezéséhez. Ahhoz, hogy minél alaposabb munkát végezhesenek, egy katonai szemlebizottság 1940 őszén a helyszínen tanulmányozta a németek által elfoglalt Maginot-vonalat és a belga erődrendszert. Itt szembesültek azzal, hogy – noha a bevehetetlennek tartott Maginot-vonalat a németek gyorsan áttörték – a betonerődök közötti kisebb térközállások hosszabb

¹¹ HL AKVI 1893/601.

¹² *Budapesti Közlöny* 1941: 11.

ideig ellenálltak a túlerőnek. Erre a felismerésre alapozva alakították ki aztán az Árpád-vonal völgyzárjaiban a körkörös védelemre alkalmas rajállásokat.¹³

Hárosy tisztában volt azzal, hogy csak védekezéssel, bármilyen jól kiépített védelemmel rendelkezzenek is, nem lehet győzni. Egy írásában így fogalmazott:

„Vitán felül áll, hogy a védelem a döntést legfeljebb csak elodázza. Győzelmet – vagyis akaratunknak az ellenségre való rákényszerítését – csakis támadással lehet kicsikarni. Ősi tapasztalat mégis, hogy a védő majd minden esetben erődít. De nem azért lesz vesztes, mert erődít, hanem azért véd, mert gyengének érzi magát. Ha a védő nem erődít, a támadónak csak annál könnyebb dolga van vele. Eldöntött küzdelem után már csak a győztesnek hallani a szavát, és ilyenkor elsikkad annak a feszegetése, hogy a győzelem minő erőfeszítésbe került.”¹⁴

4. ábra: Az Árpád-vonal erődítése
Forrás: SZABÓ 2019: 79

A második világhétség idején Budapesten, a XI. kerületi Zámori út 17. alatt lakott. 1944 októberétől az Erődítési Parancsnokság előadójaként folytatta katonatiszti szolgálatát, egészen 1945. május 4-ig, amikor amerikai hadifogságba esett a bajorországi Ant településen. 1944. november 1-jén kivételesen és kegyelemből vezérőrnaggyá nevezték ki.¹⁵

¹³ KACSÓ 2003: 111.
¹⁴ HÁROSY 1943: 282.
¹⁵ SZAKÁLY 2001: 127.

A második világháború után

1946. március végén tért haza a hadifogságból, és március 28-án a 13. honvéd kiegészítő parancsnokság vette nyilvántartásba. 1946. szeptember 24-én a Honvédelmi Minisztérium igazoló bizottsága megfosztotta vezérőrnagyi rendfokozatától, majd november 14-én elbocsátották a tényleges szolgálatból. 1947. április 28-án az 1946-os népbírósági határozat alapján elrendelték nyugállományba helyezését.

1946 és 1948 között Kaposváron dolgozott önálló mérnökként. 1946. június 7-től 1948. október 28-ig hivatalosan Százhalombattán, azt követően pedig a budapesti Zámori út 11/B alatt lakott.

1948. május 1-jén ezredesi rendfokozatban visszahelyezték aktív állományba, és egyúttal a budapesti Honvédelmi Minisztérium Haditechnikai Intézet műszaki szakelőadójává nevezték ki. 1949. október 1-jétől a Haditechnikai Intézet IV. szakosztályához osztották be, tudományos előadói helyre. Akkoriban tagja volt a Magyar Fizikusok Egyesületének. 1950. június 27-én megbízták a Budapesti Műszaki Egyetem Utásztechnikai Tagozatának vezetői teendőivel. 1951. október 20-tól az egyetem Hadmérnöki Karának tanszékvezetőjeként folytatta pályafutását, november 7-től pedig a Hadmérnöki Kar Műszaki Tagozatának parancsnoka volt.

Az 1950-es évek elején róla készült előljárói és politikai tisztii jellemzésekben többször is kiemelték, hogy kiváló tanár, hatalmas és rendkívül mély elméleti tudása van, azonban túlzott szerénysége, a szervezőkészség hiánya és idősebb kora miatt parancsnoki feladatokra és általában vezetésre alkalmatlannak tartották.

A Műszaki Tagozatot 1954 végén megszüntették, és mivel létszámfelettivé vált volna, idős korára és egészségi állapotára tekintettel már október 20-án kérték Hárosy nyugállományba helyezését. Ezt 1954. november 15-én foganatosították Budapesten, nyugdíjának összege akkor 1776 forintot tett ki.¹⁶

1955-ben megvédte kandidátusi értekezését, amelynek címe *Alagutak méretezése. Alagutak mért feszültségeinek kiértékelése* volt.¹⁷ Anyanyelvén kívül németül, oroszul és szlovákul beszélt és írt. A szlovákot felvidéki származása miatt, valószínűleg még gyermekkorában, a németet a katonaiskolákban folytatott tanulmányai során, az orosz nyelvet pedig az első világháború hadifogsága idején sajátította el.

Elismerései

Szakmai érdemeit több kitüntetéssel is méltatták, így 1918-ban megkapta a Károly-csapatkeresztet, 1927-ben a kormányzói elismerés látható jeleként a Magyar Koronás Bronzérmet (tanári munkájáért), 1937-ben a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét (egy aknatafárasztásáért), 1942. december 3-án pedig a Magyar Érdemrend tisztikeresztjét (az ország erősítési munkálatainak továbbfejlesztése terén elért sikereiért).

¹⁶ HL AKVI 1893/601.

¹⁷ CSAPODI–GERGELY 1962: 122.

Kiemelkedő szakmai tevékenységét később is elismerték: a Hadmérnöki Kar parancsnokától 1951. december 21-én kiváló oktatómunkájáért személyre szóló emléktárgyat, majd 1953. november 7-én kiváló pedagógiai munkájáért 2200 Ft pénzjutalmat kapott.¹⁸

1966. június 27-én hunyt el Budapesten. A Farkasréti temető 15. parcellájának első sorában, a 42. sírhelyen nyugszik.

5. ábra: Hárosy Teofil sírja a Farkasréti temetőben

Forrás: a szerzők felvétele

Tudományos munkássága

Elmélyült műszaki és matematikai ismereteit számos publikációban is megosztotta a szakmai és az érdeklődő olvasóközönséggel. Főbb művei az alábbiak:

- 1926: Többszámú tartók úszó aljzatokon I. *Műszaki Szemle*, 2(9), 515–525;
- 1926: Többszámú tartók úszó aljzatokon II. *Műszaki Szemle*, 2(10), 582–587;
- 1926: Többszámú tartók úszó aljzatokon III. *Műszaki Szemle*, 2(11), 515–525;
- 1926: Többszámú tartók úszó aljzatokon IV. *Műszaki Szemle*, 2(12), 680–690;
- 1931: *Fejezetek a függvénytanból*. Budapest: Ludovika Akadémia, 120;
- 1937: Tüzérségi lövedékek és repülőbombák lökő és törőhatása. *Magyar Katonai Szemle*, 7(8), 140–146;
- 1937: A behatolás számításának klasszikus elméletei. *Magyar Katonai Szemle*, 7(10), 160–167;
- 1937: A behatolás és a robbantóhatás számításának újabb elméletei. *Magyar Katonai Szemle*, 7(12), 151–159;
- 1938: Üreges védőfalak ellenállóképessége lövedékhatással szemben. *Magyar Katonai Szemle*, 8(10), 172–177;

¹⁸ HL AKVI 1893/601.

- 1938: Magyar árkászok Przemyszlben. In JACOBI Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Budapest: Közlekedési Nyomda, 246–255;
- 1939: Az állandó erődítések jelentősége. *Magyar Katonai Szemle*, 9(4), 164–169;
- 1940: Korszerű erődítések műszaki méltatása és szerepük a korszerű harcban. *Magyar Katonai Szemle*, 10(5), 441–454;
- 1943: Állandó erődítés a jelen háborúban. *Magyar Katonai Szemle*, 13(4), 281–289;
- 1950: *Erődítéstan*. Budapest: Haditechnikai Intézet;
- 1958: Betonlagutak tervezése. *Az MTA Műszaki Tudományok Osztályának Közleményei*, (23), 39–62;
- 1961: Hézagokra ható és azokban kialakuló földnyomás. *Az MTA Műszaki Tudományok Osztályának Közleményei*, (28), 13–33;
- 1962: Kamrás aknák. *Az MTA Műszaki Tudományok Osztályának Közleményei*, (31), 331–348.

Összegzés

Hárosy soha nem felejtette el azt, amit a világháborúban tapasztalt és megtanult, az erődítésekről írott cikkeiben mindig visszautalt ezekre az évekre. Mérnökként és katonaként egész életében azon dolgozott, hogy minél hatékonyabb építmények tervezésével, méretezésével segítse óvni hazájának függetlenségét, a rábizott katonák életét. Az erődítés szerepéről így ír egy díjnyertes dolgozatában:

„A korszerű állandó erődítések említett előnyei és hátrányai szabják meg a támadó harc-eljárását. Hogy ez konkrét esetben miként alakul, annak részletezése nem e tanulmányba való, nagy vonásokban pedig esetenként változik. Mindenképpen bizonyos, hogy az állandó erődítmények egymagukban nem mentik meg egy állam létét, de az is, hogy a támadónak a leggondosabb tervszerűséggel, nagy anyag többlettel és a legmerészebb elszántsággal kell eljárnia. Az ehhez szükséges erkölcsi, szellemi és anyagi túlsúlyt még nagyhatalmak is csak a legnagyobb erőfeszítések árán és csak egyes, aránylag igen szűk támadási sávokban érhetik el. A geográfiai hosszúságú országhatárok többi részén a támadónak biztosítania kell magát, adott esetben tehát itt és ott is védekeznie kell. A kölcsönös védelemben annak lesz kezdeti előnye, akinek védelmi rendszere tökéletesebb és egy esetleges támadásnál a már meglévő térelőnyét, legalább is egykönnyen, nem kell feladnia. Az állandó erődítés mit sem változtat azon a régi igazságon, amely régi Harcászati Szabályzatunkban így hangzik: »Csak a támadás törli meg az ellenség erkölcsi és anyagi erejét. Csak a támadás hozza meg a döntést.« Az állandó erődítésnek mégis nagy a jelentősége, mert birtokosa támadó hadműveleteit biztosabb és gazdaságosabb alapokra építheti fel. Ezért áldoztak súlyos milliárdokat Maginot és Siegfried vonalakra.”¹⁹

¹⁹ HÁROSY 1939: 169.

A kiváló műszaki katona sokat írt az állandó erődítés fontosságáról és szerepéről a korszerű harcban. Amikor a második nagy világháború már kézzelfogható közelségbe került, újra fellángolt a vita az erődítés szükségességével kapcsolatban. Másokhoz hasonlóan Hárosy is Henri Philippe Pétain francia marsall nézetét osztotta, aki a „minél nagyobb védelem, minél több kényelem” elvét vallotta, a pénzt illetően pedig azt, hogy „a békében kiadott milliók, háborúban milliárdokat takarítanak meg”.²⁰

Hárosy Teofil életében az elmélet és a gyakorlat egyensúlya végig jelen volt. Magas színvonalú tudományos munkássága és az Árpád-vonal építésében betöltött szerepe az alkotó mérnök portréját rajzolja elénk.

Irodalomjegyzék

- Budapesti Közlöny*, 1941. október 31. 11. Online: https://adt.arcanum.com/hu/view/BudapestiKozlony_1941_10/?pg=278&layout=s
- CSAPODI Csaba – GERGELY Pál (1962): *Kandidátusi és doktori disszertációk katalógusa 1952–1961*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. Online: http://real-eod.mtak.hu/62/1/KANDI_1952-1961.pdf
- Hadtörténelmi Levéltár Budapest, Tiszti anyakönyvi lapok 1893/601.
- HÁROSY Teofil (1939): Az állandó erődítések jelentősége. *Magyar Katonai Szemle*, 9(4), 164–169.
- HÁROSY Teofil (1940): Korszerű erődítések műszaki méltatása és szerepük a korszerű harcban. *Magyar Katonai Szemle*, 10(5), 441–454.
- HÁROSY Teofil (1943): Állandó erődítés a jelen háborúban. *Magyar Katonai Szemle*, 13(4), 281–289.
- JACOBI Ágost szerk. (1938): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban*. Budapest: Közlekedési Nyomda. Online: https://adt.arcanum.com/hu/view/MEVH_Alakulat-Tort_111/?pg=0&layout=s
- KACSÓ Lajos (2003): Az Árpád-vonal titkai. *Honvédségi Szemle*, 131(1), 109–113.
- M. kir. honvédelmi miniszter (1932): Eredményhirdetés a honvédelmi miniszter tankönyvpályázat négy tárgykörére vonatkozólag. *Pécsi Napló*, 1932. december 15. 6. Online: https://adt.arcanum.com/hu/view/PecsiNaplo_1932_12/?pg=91&layout=s
- Névmagyarosítások. *Pesti Hírlap*, 1934. december 8. 22. Online: https://adt.arcanum.com/hu/view/PestiHirlap_1934_12/?pg=163&layout=s
- SZABÓ János (2019): Erőd a Kárpátokban. Az Árpád-vonal. *Rubicon*, 30(1), 78–82. Online: https://epa.oszk.hu/03100/03122/00032/pdf/EPA03122_rubicon_2019_01_078-082.pdf
- SZAKÁLY Sándor (2001): *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest: Ister.

²⁰ HÁROSY 1940: 443. A tanulmány első díjat és így 400 pengőt nyert a *Magyar Katonai Szemle* 1931. évi irodalmi pályázatán.